

ΣΕΡΑΦΕΙΜ

13

ΣΑΒΒΑΣ

39

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΝΑ

65

ΧΡΗΣΤΟΣ

89

ΕΥΔΟΚΙΑ

113

Ο ΓΥΜΝΑΣΤΗΣ

147

ΠΟΛΥΒΙΟΣ

179

Η ΕΒΡΑΙΑ

209

ΧΕΡΟΥΒΕΙΜ

269

ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟ

301

Σχέδιο του Θανάση Μακρή.

Σεραφείμ

ΤΟΝ ΛΕΝΕ ΣΕΡΑΦΕΙΜ. Κοντός και κάπως παχουλός· το πρόσωπό του στην ίδια φόρμα κι αυτό, στρογγυλό και σάμπως γελαστό, με μάτια καστανά που αφήνουν ένα φως να περάσει. Καθώς, μάλιστα, τ' όνομά του τυχαίνει να θυμίζει τις Γραφές, ο νους μου πηγαίνει σ' εκείνα τ' αγγελάκια, τα γυμνούτσικα και παχουλά, με τις δίπλες στην κοιλιά, τα τροφαντά μπράτσα, τ' άταχτα σγουρά μαλλιά, και βέβαια τα εξαπτέρυγα περασμένα στην πλάτη. Όποτε προσπαθήσω ν' αναπαραστήσω τον Σεραφείμ, κάπως έτσι τον φαντάζομαι, γυμνό και ροδαλό, κύκλω έστῶτα και περιπτάμενον στον ουρανό των σχολικών μου χρόνων, και σαν από λάθος φερμένον σ' αυτό το κουβούκλιο που τον άφησα, με τη στολή του σιδηροδρομικού, να μαζεύει εισιτήρια.

Ήταν δεν ήταν είκοσι δύο χρονώ, όταν τον πρωτογνώρισα στο σπίτι της κυρίας Διευθυντού, ένα ευχάριστο παλικάρι με φαρδύ μέτωπο και χείλη σαρκώδη, μάτια φιλικά, μια ιδέα στρουμπουλότερος και σάμπως χαμη-

λότερος απ' ό,τι η νιότη επιφυλάσσει στους εκλεκτούς της. Θα πρέπει να ζύγιζε τουλάχιστον ογδόντα κιλά και το ύψος του δεν ξεπερνούσε το ένα κι εξήντα. Καθώς μάλιστα την εποχή εκείνη υπηρετούσε φαντάρος, η στολή έπεφτε πάνω του και σχεδόν τον εξαφάνιζε. Ήταν σαν ένα αγγελάκι μεταμφιεσμένο σε λεγεωνάριο μισθοφόρο. Παρ' όλα αυτά, και μέσα στον χακί χιτώνα του, σε μια εποχή μάλιστα — '45 με '46 — που οι νέοι έβλεπαν και πάθαιναν ν' απαλλαγούν από το βάρος της θητείας, εκείνος κατόρθωνε να επιβιώνει.

Η αλήθεια είναι πως πρέπει να ήταν ευνοημένος της μοίρας. Χωριατόπαιδο από κάποιο μέρος της Καρδίτσας, χωρίς μέσα και γνωριμίες, αντί να βρίσκεται στη γραμμή των επιχειρήσεων, βολευόταν στο Γουδή, αποσπασμένος οδηγός. Λούφα και μανιάνα. Οδηγούσε ένα από κείνα τα θεόρατα Τζαίημς που μετέφεραν τους φαντάρους σαν πρόβατα στη σφαγή, κι εκείνος αμέριμνος, με το τσιγαριλίκι του και το χαμόγελο πάντα στα χείλη, τους πήγαινε και τους έφερνε από το στρατόπεδο στο πεδίο βολής που βρισκόταν κάπου στον Διόνυσο, εκεί όπου εκπαιδεύονται οι σημερινοί πεζοναύτες. Τα φαντάρια αυτά σε λίγο έφευγαν για το φυλάκιο του Σκρα — όπως αργότερα θα έφευγαν για τον Γράμμο και το Βίτσι — και άλλα επίκαιρα σημεία που ο τέντζερης σιγόβραζε, έτοιμος από στιγμή σε στιγμή να τινάξει το καπάκι. Όμως ετούτος, ο Σεραφείμ, ήταν μόνι-

μα καβαλικεμένος στο Τζαίημς του, έχοντας τ' όπλο του παραπόδα — ένα Έμφηλντ 32 —, επιφορτισμένος να κάνει την ίδια απαράλλαχτη διαδρομή, και πάντα αισιόδοξος. Αισιόδοξος ότι ποτέ αυτός δεν θα βρισκόταν στη γραμμή του πυρός. Αυτές οι μονότονες και λίγο πνιγερές διαδρομές θα πρέπει, συλλογίζομαι, να έπαιξαν κάποιο ρόλο στην κατοπινή του εξέλιξη, και δεν το κρύβω ότι ο διορισμός του ως σιδηροδρομικού δεν στάθηκε, αργότερα, τυχαίος.

Την εποχή για την οποία μιλώ σύχναζα σ' ένα γειτονικό σπίτι που οι γονείς μου διατηρούσαν φιλικές σχέσεις. Ήταν αρχοντόσπιτο, ο κύριος του σπιτιού Διευθυντής Υπουργείου συνταξιούχος, κι η γυναίκα του κυρία του παλιού καιρού με μωβ καπελάκια και φορέματα ραμμένα στου Τσούχλου και στην Ετάμ, δύο περιώνυμους τότε οίκους ραπτικής. Είχαν και μια κόρη, την Ισμήνη, που στην Κατοχή είχε ένα φλερτ μ' έναν Φρίτση των στρατευμάτων Κατοχής, ενώ μετέπειτα, στην απελευθέρωση, τα έφτιαξε επίσημα πια μ' έναν Τζώννυ, Νεοζηλανδό, ροδοκόκκινο και μονίμως αμέριμνο, τέλεια αντίθεση με τον Γερμαναρά που, αυτός, έμοιαζε πάντα σκεφτικός. Από κείνον πρωτόμαθα την «Παθητική» του Μπετόβεν, παιγμένη στο ξεχαρβαλωμένο από την Ισμήνη πιάνο. Μα ό,τι κυρίως μένει από κείνη την περίοδο είναι η μουσική από το «Λυκόφως των Θεών». Όποτε την ακούω στο ραδιόφωνο να με-

ταδίδεται από τα διάφορα φεστιβάλ της Ευρώπης, μονίμως συνοδεύει στη φαντασία μου το βήμα του Γερμανού σκοπού, με το κράνος του και τις μπότες του, έξω από την Κομαντατούρα που είχαν στήσει στο δρόμο του σπιτιού μας.

Αργότερα πολύ η Ισμήνη, αφού πρώτα διέσχισε τους ουρανούς με τα βαριά μεταγωγικά Γιούνκερς, κι έχοντας εν τω μεταξύ γευτεί την ελαφράδα των Σπιτφάιρ, στο τέλος προσγειώθηκε ομαλά. Παντρεύτηκε έναν Έλληνα επιχειρηματία και ζει ακόμα, σύζυγος και μητέρα, με ανάλαφρες μόνο σκιές στο μητρώο της τις μνήμες των πολεμικών κατορθωμάτων της. Σ' αυτό το σπίτι, του κυρίου Διευθυντού, υπηρετούσε η Ματίνα.

Η Ματίνα ήταν από την Ολυμπία, τα Ολύμπια όπως συνήθιζε να λέει. Είκοσι τριώ χρονώ, παχουλή, ροδομάγουλη, με βοϊδίσια μάτια, έπασχε από κακοήθη υγεία. Ξυπνούσε χαράματα στο καμαράκι που της είχαν παραχωρήσει, και που εκείνη ονόμαζε «κοτέτσι», να προλάβει τις δουλειές του σπιτιού — πλύσιμο, καθαίρισμα, φώνια, μαγείρεμα και οτιδήποτε άλλο περνούσε απ' το νου της κυρίας Διευθυντού. Μόνο τον πάγο τής τον έφερναν έτοιμο, ο κυρ Μιχάλης με τη μάλινη φανέλα του — χειμώνα καλοκαίρι — και το ξύλινο καρότσι του, που το χειραγωγούσε στιβαρά με μεγάλο θόρυβο στις παρόδους της πλατείας Κυριακού.

Τον βλέπω ακόμα τον καημένο τον Μιχάλη, με την

ίδια σκούρα φανέλα ή παρόμοια, κι ένα σακάκι ριγμένο στους ώμους, χωρίς το καροτσάκι του, που με τα ηλεκτρικά φυγεία κατάντησε άχρηστο, όπως άχρηστος κι αυτός, συνταξιοδοτημένος από τη μοίρα, τριγυρνά πιασμένος από αρθριτικά στα στενά της ίδιας πλατείας που σήμερα λέγεται πλατεία Βικτωρίας.

Στον Μιχάλη αυτόν έκανε τα γλυκά μάτια η Ματίνα. Γεροδεμένοι και υγιείς, ταιριαχτοί σε όλα τους, μέσα μας ευχόμεσταν η ένωσή τους να πραγματοποιηθεί το ταχύτερο, «ν' αποκατασταθούν αυτοί οι δύο άνθρωποι», όπως έλεγε με λυγμική φωνή κι η κυρία Διευθυντού. Μα ο Μιχάλης παρέμενε ψυχρός, σωστή κολόνα πάγου. Έτσι η Ματίνα, που βράδυ πρωί τίναζε το ξεσκονόπανό της στο διώροφο νεοκλασικό της οδού Ιουλιανού, έμενε με τα γλαρώματα και τις πόζες της. Σαν μια χοντροκομμένη Καρυάτις στον δικό της αρχαιοελληνικό ναό.

Όσες ώρες δεν σκούπιζε και δεν μαγείρευε, η Ματίνα μάλωνε με την κυρά της. Οι φωνές τους, θυμάμαι, έφταναν συχνά ως το σπίτι μας, που ήταν σε παράλληλο δρόμο, χωρίς να μεσολαβούν τότε ακόμα πολυκατοικίες, μαζί με τα τραγούδια του Νάσου Πατέτσου, του Γούναρη και των άλλων ειδώλων της εποχής. Όταν η συναυλία κόπαζε, τότε η Ματίνα κλειδωνόταν στο κοτέτσι της να διαβάσει το *Θησαυρό* ή το *Μπουκέτο*, τα ίδια δηλαδή περιοδικά που διάβαζε κι η κυρά

της — κι εδώ σταματά οποιαδήποτε άλλη σύγκριση ανάμεσα στις δυο γυναίκες.

Ένα από τ' απογέματα που τύχαινε να πεταχτώ στην κυρία Διευθυντού για κάποιο θέλημα της μητέρας μου — κατ' ουσίαν για να ξεφύγω από τα διαβάσματα του σχολείου — βρήκα τη Ματίνα με κόκκινα μάτια να βαριαναστενάζει.

«Τι έχεις, Ματίνα; Τι σου συμβαίνει;»

Λυπόμουν αυτά τα κορίτσια και τα συμπονούσα. Λυπόμουν τα νιάτα τους και τα δροσερά χωριά τους, απ' όπου ανυποψίαστες είχαν ξεκινήσει με σκοπό να κατακτήσουν την Αθήνα. Οι κοπέλες αυτές, αφού πρώτα προβιβάστηκαν από δούλες σε υπηρεσίες, σήμερα μετονομάστηκαν οικιακοί βοηθοί, κι έχουν συνδικαλιστεί. Σπάνια πια να τις βρεις εσωτερικές σε σπίτια. Έρχονται αργά και φεύγουν νωρίς, με το βιβλιάριο του ΙΚΑ στην τσέπη, και τα Σάββατα αρνούνται να δουλέψουν. Έχω κάπως, είναι η αλήθεια, πάψει να τις συμπονώ.

«Λοιπόν, τι τρέχει, θα μου πεις;» τη ρωτούσα, κοιτάζοντας κι απ' τη μισάνοιχτη πόρτα, μπας και φανεί η κυρία Διευθυντού. «Εσύ όλο με τις υπηρέτριες», μου είχε πει μια φορά, «δεν το ξέρεις ότι η θέση σου είναι αλλού!»

Η Ματίνα αναστέναζε, έγερνε το κεφάλι πλάγια, όπως είχε δει τις πρωταγωνίστριες στον κινηματογράφο, κι έμενε μουγκή.

«Δεν μου έχεις εμπιστοσύνη; Κρίμα, κι εγώ υπολόγιζα πως ήμασταν φίλοι...» κι όλο έκοβα με το βλέμμα τη μισάνοιχτη πόρτα.

«Να σας πω...» άρχισε η Ματίνα, σαλιώνοντας με κοκεταρία ένα τσουλούφι δίπλα στ' αυτί της.

Με τα πολλά, ρωτώντας από δω, ρωτώντας από κει, κατάφερα να την ξεφαχνίσω. Δεν ήταν πια αφορμή, όπως νόμιζα, η κυρά της ή κάποιος Μιχάλης, μα ένα άλλο αστέρι που μόλις ανέτελλε στον ορίζοντα.

Ήταν ο Σεραφεΐμ.

Μου τον σύστησε μια μέρα στην κουζίνα της, την ώρα που εκείνη σιδέρωνε κι εκείνος, καθισμένος σ' ένα σκαμνί με τον στρατιωτικό μπερέ του ακουμπισμένο στο μάρμαρο, κάπνιζε κι έπινε τον καφέ του φτιαγμένον απ' τα χέρια της. Με την πρώτη ματιά, ο άνθρωπος αυτός μπήκε στην καρδιά μου.

Έγινε έκτοτε καθεστώς, η Ματίνα να σιδερώνει, εκείνος να πίνει καφέ, κι εγώ να μπαينوβγαίνω, κλέβοντας ώρες από τα σαλόνια για χάρη της κουζίνας. Πιάναμε την κουβέντα. Εκείνος με ρωτούσε για το σχολείο — που δεν είχε πάει ποτέ — κι εγώ για το στρατό, που αναπόφευχτα θα πήγαινα μια μέρα. Με περιέργεια, μαζί και κάποια ανησυχία, προσπαθούσα να τον βολιδοσκοπήσω, πώς άραγε έβλεπαν τα πράγματα οι στρατιωτικοί, κι αν οι επιχειρήσεις πλησίαζαν στο τέλος.

«Ποιος λες θα κερδίσει, Σεραφεΐμ», τον κέντριζα,

λες κι επρόκειτο για κάποιον αγώνα ποδοσφαίρου, «ο Παπάγος ή ο άλλος, ο γενάτος;» Γιατί κι ο ίδιος βρισκόμουν σε αμφιβολία, και είχα πια βαρεθεί ν' ακούω από τον πατέρα μου τη λέξη «συμμοριτοπόλεμος» και το Σταθμό των Ενόπλων Δυνάμεων να μεταδίδει εμβατήρια. «Λοιπόν, Σεραφείμ, τι λες για όλα αυτά; τι γνώμη έχεις;»

«Α, όλα κι όλα», σήκωνε τα χέρια ο Σεραφείμ. «Εγώ δεν ανακατεύομαι — αυτά είναι για τους πολύ μεγάλους, κι εμείς», πρόσθετε μ' ένα πλάγιο βλέμμα στη Ματίνα, «είμαστε μικροί και φτωχοί», και συνέχιζε το τσιγάρο του πίνοντας παράλληλα και τον καφέ του.

Το πρόσωπό του, παρατηρούσα, ασυναίσθητα συννέφιαζε, μα δεν κρατούσε πολύ. Γρήγορα πάλι τον κυριεύε η ευχάριστη διάθεση που συνήθως πάνω του κυριαρχούσε. Ευτυχισμένε άνθρωπε! Ανήκε σ' αυτούς τους λίγους που εκείνο που έχουν μέσα τους επικοινωνεί άμεσα μ' αυτό που βρίσκεται στη φύση. Αυτό τους κάνει διαρκώς ξένοιαστους και χαρούμενους, κι αν κάποτε συμβεί να μελαγχολήσουν, η μετάβαση γίνεται απόλυτα φυσιολογικά, ενώ σε άλλα πρόσωπα, λιγότερο προνομιούχα, ένα τέτοιο πέρασμα απαιτεί κόπους και διαδικασίες. Ενώ τούτος εδώ, σκέφτομαι, ήταν εντελώς αθώος.

«Α, ώστε έτσι», επέμενα εγώ. «Ο Παπάγος λοιπόν...»

«Ουφ, ελάτε τώρα, αφήστε τα πια αυτά», έμπαινε στη μέση η Ματίνα, που δεν άφηγε από τα μάτια της τον Σεραφείμ και είχε κάψει τρεις κυλότες της Ισμήνης, «αυτή τη βδομάδα παίζουν το Ένα Κορίτσι και Τρεις Ναύτες. Τι λες, Σεραφείμ, πάμε κι εμείς;»

Πώς, άραγε, είχαν γνωριστεί οι δυο τους; Ήταν η εποχή εκείνη γεμάτη ερωτηματικά για όλα και για τους πάντες. Η Ματίνα έλεγε σεμνά, «σε μιας ξαδέλφης μου το σπίτι». Κι ο Σεραφείμ μ' ένα πονηρό χαμόγελο, σαν παιδάκι, «στο σινεμά».

Νομίζω είχαν γνωριστεί στην Ομόνοια.

Τι γύρευε η Ματίνα στην Ομόνοια; Άλλο μυστήριο κι αυτό. Θαρρώ ήταν ο δρόμος της πηγαίνοντας και γυρίζοντας από μιας ξαδέλφης της που έμενε στο Θησείο. Μα για να πάει και να γυρίσει έπαιρνε τον Ηλεκτρικό. Και τότε στην Ομόνοια, γιατί; Εν πάση περιπτώσει, η Ομόνοια ταίριαζε στον Σεραφείμ, γιατί εκεί πατροπαράδοτα είναι το στέκι των φαντάρων μπροστά στον κινηματογράφο Κρόνο, που τότε, με την απελευθέρωση, έφερε όλα τα καουμπόικα — και ήταν χαράς ευαγγέλια οι μεγάλες πάνινες διαφημίσεις έξω από το σινεμά, με τ' άλογα να καλπάζουν και τους ψηλούς Γιάνκηδες με το λάσο στο χέρι να κυνηγούν τους Ινδιάνους.

Σ' αυτό το σινεμά, μετά την Κατοχή, με άπειρη συγχίνηση είχα δει το πρώτο αμερικάνικο έργο: *Ας μην*

Ξημερώσει Ποτέ, με την Ολίβια ντε Χάβιλλαντ στο ρόλο μιας ευαίσθητης κυρίας, η οποία προς το τέλος του έργου πάθαινε αυτοκινητικό δυστύχημα – κάτι άγνωστο ως τα τότε – και ο Σαρλ Μπουαγιέ, καινούργιοφερμένος στο Χόλλυγουντ, πήγαινε να την επισκεφτεί στο νοσοκομείο, λέγοντάς της με έντονη γαλλική προφορά «άι λοβ γιου, νταρλίνγκ». Κάπως έτσι, λίγο ελληνικότερα, θα πρέπει να είπε στη Ματίνα έξω από τον Κρόνο κι ο Σεραφείμ: «Κοριτσάρα μου, σε γουστάρω!»

Οι επισκέψεις του Σεραφείμ στο σπίτι του κυρίου Διευθυντού άρχισαν να παίρνουν επίσημο χαρακτήρα όταν, βέβαια, η Ματίνα βεβαιώθηκε πως το παλικάρι πήγαινε για καλό σκοπό. Οι είσοδοι και οι έξοδοί του γινόντουσαν από την πόρτα της κουζίνας. Τότε, ακόμα, υπήρχαν σκάλες υπηρεσίας, δωμάτια υπηρεσίας, κι απ' ό,τι ακούγαμε, στο Κολωνάνι υπήρχαν ως και ασανσέρ υπηρεσίας. Μα έτσι ή αλλιώς, η Ματίνα ήταν πανευτυχής. Μπορεί ο Σεραφείμ να μην είχε τις πλάτες, το αντρίκειο παράστημα του κυρ Μιχάλη και τα αεικίνητα μάτια του, που σπίθιζαν καθώς διαλαλούσε «πάγος... εδώ πάγος...». Ίσως ακόμα, για τα γούστα της Ματίνας, παραήτανε στρουμπουλός και φεγγαροπρόσωπος. Υποθέτω ότι κι ο Σεραφείμ από πλευράς του θα πρέπει να είχε τις επιφυλάξεις του. Όπως γρήγορα διαπίστωσα, ο φαντάρος μας κοίταζε με άπειρο

θαυμασμό τη δεσποινίδα Ισμήνη, που εκείνη, βέβαια, φάνταζε ψηλή και κολονάτη, ντυνόταν κι αυτή στου Τσούχλου, και, πίνοντας τον καφέ του με τον μπερέ μονίμως ακουμπισμένο στο μάρμαρο της κουζίνας, την έβλεπε με πλάγιο βλέμμα, σκουπίζοντας λαίμαργα με τη γλώσσα του τις άκρες των χειλιών του. Ο καθένας, σκέφτομαι, δεν αρκείται στο ταίρι του, μα πάει προς τα κει που λιγότερο του ταιριάζει. Όμως πρόθυμα, φαίνεται, παραμέριζε τις επιφυλάξεις του, γιατί, όσο να 'ναι, η Ματίνα είχε στα μακρινά Ολύμπια ένα προικώο σπιτάκι, που αυτό κατάφερνε και με το παραπάνω να σκεπάζει τα χοντρά πόδια της και απάλυνε την έκφραση των βοϊδίσιων ματιών της.

Στο σπίτι οι επισκέψεις του φαντάρου είχαν πάντως επισημοποιηθεί, και η Ματίνα δειλά τον σύστηνε στην κυρά της σαν «αρραβωνιάρη» — έκφραση για την οποία η κυρία Διευθυντού άφηγε έναν αδιόρατο μορφασμό —, τον τρατάριζε φράουλα γλυκό του κουταλιού, τα μεσημέρια, σαν τύχαινε να σχολάσει νωρίς απ' την υπηρεσία, του είχε φυλαγμένο αρνί φρικασέ ή μια φτερούγα κοτόπουλο μιλανέζα. Δεν ξέρω τι έκαναν οι δυο τους τις καθημερινές, τις Κυριακές πάντως, που η Ματίνα είχε έξοδο, εξαφανιζόντουσαν παρέα, κι όταν ο Σεραφείμ τύχαινε να 'ναι της υπηρεσίας Κυριακή, τότε η Ματίνα απαρηγόρητη πήγαινε στις ξαδέλφης της, που έκανε μαύρα μάτια να τη δει, χωρίς να σταθμεύσει

στον Κρόνο, να δει κι αυτή, με τ' άλλα κορίτσια της επαρχίας, τις φωτογραφίες του Γκάρου Κούπερ.

Νομίζω τις Κυριακές την έβγαζαν στο ξενοδοχείο. Τότε, ακόμα, τα ξενοδοχεία αυτά λεγόντουσαν «δι' οικογενείας» και ήταν το άκρο αντίθετο από αυτό που η ονομασία τους άφηγε να εννοηθεί. Η σάρα και η μάρα επισκέπτονταν αυτά τα «παλιόσπιτα», όπως τα αποκαλούσε η κυρία Διευθυντού, που είχε μια τάση πάντα να νουθετεί τη Ματίνα και να την απομακρύνει από τους εγκόσμιους πειρασμούς. Στους λόγους της, που συνήθως εκφωνούνταν στα διαλείμματα των καβγάδων, η φωνή της καλής κυρίας είχε μια γνήσια συγκίνηση, μιας κι εκείνη ποτέ δεν πάτησε κατώφλι ξενοδοχείου, ούτε είδε ποτέ μέσα σε καθρέφτες το είδωλό της σε ανοίκειες στάσεις, μα πάντα με καθαρή συνείδηση κι έναν απαλότατο αναστεναγμό απολάμβανε την οικογενειακή γαλήνη και αξιοπρέπεια.

Τα σούρτα φέρτα στα ξενοδοχεία «δι' οικογενείας» καθόλου, πάντως, δεν ωφέλησαν το δεσμό της Ματίνας και του Σεραφείμ. Παρ' όλες τις ικεσίες της κοπέλας «να μην πηγαίνει με άλλες γυναίκες», «να γράφει σπιτι της να τον γνωρίσουν κι οι δικοί της», ο Σεραφείμ στάθηκε αμετάπειστος. «Άσ' το τώρα», της έλεγε. «Για τέτοια είμαστε; Δεν βλέπεις την κατάσταση...» και κάπνιζε πάντα αρειμανίως, σταυροπόδι μες στην κουζίνα. Δεν θα είχαν περάσει δύο καν τρεις μήνες

αφότου το άστρο του είχε ανατείλει στο αρχοντικό της οδού Ιουλιανού, κι οι επισκέψεις του φαντάρου άρχισαν ν' αραιώνουν, καθώς και τα τρυφερά πόδια του λαγού σαλμί πήγαιναν στο σκουπιδοτενεκέ — κρύα και μπαγιάτικα.

Δεν ξέρω τι είχε πάθει αυτός ο άνθρωπος. Στα μάτια μου φάνταζε ο πιστότερος, ο πιο ευγνώμων των ανθρώπων. Είχε πάντοτε, εκτός από την καλημέρα με τον κύριο και την κυρία Διευθυντού, τα πιο θερμά αισθήματα για τους γονείς μου. Για μένα ειδικά διατηρούσε ένα αίσθημα προστατευτικής φιλίας, που οφειλόταν στη διαφορά της ηλικίας, ανάμικτο με το σεβασμό που δημιουργούσε η κοινωνική απόσταση. Φαντάζομαι, μάλιστα, πως, αν οι συνθήκες το είχαν επιτρέψει, θα κάναμε μια χαρά παρέα με τον Σεραφείμ. Κάτι που, αργότερα, μου έμεινε απωθημένο και με άλλους ανθρώπους — «λαϊκούς», όπως τους ονόμαζε η γιαγιά μου. Γιατί τα κοινωνικά όρια τότε ακόμα ήταν σαφώς προδιαγραμμένα, κι ας συγκινούσε την καλή κοινωνία η φιλία του κατάδικου με τον μικρό Πιπ στις *Μεγάλες Προσδοκίες* του Ντίκενς, μια ταινία που παιζόταν τότε στις κεντρικές αίθουσες και χαλούσε κόσμο. Όμως άλλο σινεμά. Κι άλλο πραγματικότητα.

Έτσι και με τον Σεραφείμ.

Ιδιαίτερα όμως για τον πατέρα μου, ο οποίος στάθηκε, όπως θα δούμε, κι ο ευεργέτης του, ο φαντάρος

μας έτρεφε τα αισθήματα τα πιο αφιλοκερδή. Οποτε-
 δήποτε εκείνος του έδινε κάποιο ρεγάλο, αρνιόταν να
 το δεχτεί με το αιτιολογικό ότι στρατιώτης αυτός,
 υπηρετώντας την πατρίδα που τον έτρεφε και τον έντυ-
 νε τζάμπα, ήταν ντροπή να δέχεται από τρίτους χρή-
 ματα. «Αλίμονο τώρα, κύριε, τι λέτε! Αστεία πράμα-
 τα, ούτε να το συζητάτε...» και κοκκίνιζε σαν παιδί.

Αυτός ήταν και ο λόγος εξάλλου που αρνιόταν να
 πάει να κοιμηθεί σε συγγενείς, κάτι ξαδέλφια του πατέ-
 ρα του εγκατεστημένα στην Αθήνα. Γιατί, πάνω απ'
 όλα, τον διέκρινε φιλοτιμία. Έτσι αρκούσαν στις φτε-
 ρούγες από κοτόπουλο, αλλά και σε κάποια τσαλακω-
 μένα χαρτονομίσματα που η Ματίνα έβρισκε την ευκαι-
 ρία να του κάνει πάσα στις τσέπες του ή μέσα στον μπε-
 ρέ του, όταν τον απόθετε στο μάρμαρο της κουζίνας.

Ακόμα το θυμάμαι το καπέλο αυτό. Ξεχειλωμένο
 και λιγδιασμένο, υποτίθεται από εγγλέζικο ύφασμα,
 όπως το ήθελε η κυβέρνηση και οι σύμμαχοι, κατ' ου-
 σίαν ελληνικότατο — τσόχα από το Μοναστηράκι.
 Ακουμπισμένο σ' εκείνο το μάρμαρο, μου φαίνεται πως
 αυτό τελικά ήταν το φωτοστέφανό του.

Γρήγορα η Ματίνα άρχισε να εμφανίζεται κλαμένη
 πάλι. Η κυρία Διευθυντού ερχόταν και μας τα έλεγε
 χαρτί και καλαμάρι. «Γιατί κλαις, παιδί μου;»

«Τίποτα, κυρία», αποκρινόταν η Ματίνα με κάποιο
 σκέρτσο.